

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**S. Augustinus, Episcopus in Africa Hipponensis, Veritatis
Evangelico-Catholicæ In Potioribus Fidei Controversiis
Testis Et Confessor, Contra Bellarminum Et Alios
Scriptores Papæos, antiquos pariter & ...**

Reiser, Anton

Francofvrti, 1678

Liber Qvintvs

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72506)

Quam necessarîe quam providenter & salubriter admonemur, quod peccatores simus, qui pro peccatis rogare compellimur, ut, dum indulgentia de Deo petitur, Conscientia sua animus recordetur, ne quis sibi quasi innocens placeat, & se plus extollendo pereat, instruitur & docetur, se peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis jubetur orare.

Super jam adhuc sunt ea Augustini testimonia, numero tria, quod imperfectionem Justitiæ in hac vita aliquanto disertius probant, & ita quidem, ut, quamvis conatus sit Bellarminus, ea Evangelicis eripere, nihil tamen invenerit, quo splendori Veritatis potuerit nebulas objicere. Primum certè ex opere Epistolarum tam perspicuum est, ut coactus fuerit agnoscere Bellarminus, Augustinum in eo imperfectionem & defectum, qui in nobis & ratione Concupiscentiæ, *largo quodam modo vitium & peccatum* appellare. Falsus fortè etiam esset peccatum propriè dictum, si sequentia in laudato Augustini loco attendisset verba, quæ immediate subjunguntur: *Ex quo visio non justificabitur in conspectu Dei omnis vivens; propter quod vitium, si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmet ipsos seducimus, & Veritas in nobis non est. Propter quod etiam, quantumlibet profecerimus, necessarium est nobis dicere, Dimitte nobis debita nostra, &c.* Talia enim hæc sunt, quæ faciliè ambages Bellarmini possunt præscindere, nisi ipsum quoque Spiritum Sanctum per Prophetas & Apostolos loquentem, ut & Orationis Domini- cæ Authorem & Dictatorem Christum, quorum testimoniis usus & Augustinus, *impropiè* peccato vocabulum locis citatis usurpasse velimus dicere, quod an fieri possit vel debeat, videant ii, quibus incumbit sollicitos esse de eo quam maxime, ne *impropiè* vocabulis adferatur sensus, ubi proprius per analogiam Fidei in locis Scripturæ parallelis manifesta, ac sine ejus læsione potest & debet habere locum. Quæ præter id ex libro sæpè hæcenus citato de *Perfectione Justitiæ*, quin & ex opere de *Spiritu & Litera*, non absque Lectoris fastidio, ad hujus testimonii ex omni parte clarissimi elusionem inculcavit Bellarminus, suis jam locis acceperunt responsum. Secundum quoque Testimonium vix paritur, ut quidquam excipiat, cum laudabili etiam vitæ Misericordiam statuit necessariam. Quidquid enim de bonis operibus *Monica*, Marris Augustini inspergit Bellarminus, quorum causâ Deo gratias agit, simul imperfectionis arguitur per ea, propter quæ veniam à Deo petit, ut ad eodè unum per aliud sit temperandum. Tertium adhuc clarius erit, si addantur ea, quæ immediate sequuntur, ubi potè Doctor augustissimus suam ita explicavit Mentem: *Tunc & secundum hanc infirmitatem pro suo modulo perfecta ista parva Justitia, quando etiam, quid sibi desit, intelligit. Ideoq; Apostolus perfectum & imperfectum se dicit. Imperfectum scilicet cogitando, quantum sibi desit ad Justitiam, cujus plenitudinem adhuc esurit & sitit; Perfectum autem, quod & suam imperfectionem confiteri non erubescit, & ut perveniat, bene procedit, sicut dicere possumus, perfectum esse viatorem, cujus bene promoveatur accessio, quamvis non perficiatur intentio, nisi facta fuerit perventio.* Imò adhuc magis patet, Patrem sanctum Evangelicis consentire, ubi ea accuratius ponderantur, quæ Bellarminus ex eodem opere, ubi legantur antecedentia, contra semet ipsum adduxit, in quibus etiam Justitiam fidelium vocavit *veram & perfectam*, limitavit tamen *pro vitæ hujus capacitate*, quod alibi etiam non semel ab ipso factum. Verborum è libro de *Correptione & Gratia* sensus erit manifestus per ea, quæ nunc sequenti Controversia adducentur.

LIBRI QUINTI CAPUT TERTIUM & seqq.

D E

BONORUM OPERUM MERITIS.

Eodem quo hæcenus ordine procedit Bellarminus, ut prius suam thesin firmet partim Scripturæ dictis, partim testimoniis Patrum, post demùm ad ea respondeat, quæ vel ex Scriptura, vel ex Patribus in contrarium ab adversariis solent adduci. Primum verò argumentum sumit ab iis Scripturæ locis, ubi Vita æterna videtur vocari *Aerces*, inter quæ refert *Denarium* è Parabola *Vinitoria vespertinum*, per quem significari *Vitam æternam*, communi consensu Patres dicit docere, ac inter illos Augustinum in libro de sancta virginitate. Secundum ab iis deducit, in quibus habetur, *cap. 26.* præmium cœleste dari hominibus *secundum mensuram & proportionem operum & laboris*; undè putat evidenter colligi, in præmio illo conferendo non haberi rationem solius promissionis, vel liberalitatis, vel Indulgentiæ Dei, *sed etiam dignitatis & efficaciæ ipso: unoperum.* Ad quæ quia responderi monuit, danda quidem esse præmia in hac

vita & in futurâ bonis operibus, non tamen Vitam æternam, observari voluit inter alia, Scripturam, quamvis nunc regnum Cælorum, nunc Visionem Dei, nunc Salutem animarum, nunc aliis explicet verbis Beatitudinem Sanctorum, tamen semper eam eandem intelligere, id est, Vitam æternam, docente Augustino in opere de *Sermone Domini in Monte*. Cæteris argumentis præteritis, quia nullum in deductione eorum ex Augustino subsidium adparet, *septimum* & ultimum ex iis mutuatur locis, ubi dicitur Deus *Iudex justus*, & non acceptor personarum; ad cuius illustrationem sequentia adducit Augustini verba: *Si non sunt Merita, quomodo hunc mundum iudicabit Deus?* Bellarminus hanc adjicit glossam, proinde adversariorum hæresis, quæ tollit Merita, tollit simul Articulum Fidei de Judicio futuro. Inter testimonia Patrum duo sequentia ex Augustino profert. *Prius* ita habet: *Nullane sunt merita iustorum? Sunt plane, quia iusti sunt; sed ut iusti fierent, merita non fuerunt.* Et infra, *Sicut merito peccati tanquam stipendium Mors redditur, ita merito Iustitiæ tanquam stipendium Vita æterna.* Posterius in libro de Moribus Ecclesiæ sic legitur: *Vita æterna & totum præmium, cuius promissione gaudemus, nec præmium potest præcedere Merita, & homini prius dari, quam dignus est. Quid enim hoc est iniustus, & quid iustus Deo? Non ergo debemus poscere præmium antequam mereamur accipere.* Bellarminus sequentia ad hæc observat, Augustinus hic docet non solum hominem habere merita æternæ Vitæ, sed etiam unum & totum præmium nostrum esse Vitam æternam, contra sententiam adversariorum, qui varia in hac vita & in futurâ finxerunt præmia, ut eluderent testimonia, quæ loquuntur de Meritis, ac ne cogerentur admittere, opera bona esse præmia Vitæ æternæ; *Item docere*, Meritis operum ex Iustitia dari præmium Vitæ æternæ, ne forte dicerent, dari quidem, sed ex mera liberalitate. *Addere*, non dari, nisi prius eâ digni inveniantur, qui illam sunt habituri, ne dicant, nullam esse in operibus dignitatem; *dicere denique*, iniquissimum esse, petere à Deo, Iudice iustissimo, æternam vitam ante, quam merearis eam accipere, ubi damnet aperte Lutheranos omnes, qui vitam æternam operibus mereri non volunt, & tamen eam Fide certissima sibi dandam esse præsumunt. Ad hujus confirmationem alia decem loca ex diversis Augustini operibus citat Bellarminus, quæ verbotenus adducere non neglexisset, prout alibi ab eo factum, nisi pleraque sibi contraria, ad minimum talia agnovisset, quæ non sufficerent ad præscriptam thesin directè demonstrandam.

Post hæc progreditur ad objectiones adversariorum contra operum bonorum Merita, è quarum numero *primam* esse dicit ex illis Scripturæ locis, quæ testantur, ipsam Gloriæ coronam & Beatitudinem ex *Misericordia*, non ex Iustitia, ac per hoc non propriè Meritis reddi, sed gratis dari; & respondet, Augustinum hæc loca diligenter expendere, tum in Epistola superius citatâ, tum in libro de *Correctione & Gratia*, ad duas indicare Expositiones. *Vnam* esse, quod Beatitudo tribuatur Misericordiæ, non quia non sit vera Merces meriti, sed quia ipsa Merita sunt data ex Misericordia. Non enim, inquit, potest homo opera facere meritoria, nisi prius sit iustificatus; iustificatur autem non ex operibus, sed ex Gratia & Misericordia. Quare, ita porro scribit Bellarminus, solet etiam Augustinus distinguere, ut dicat, ipsi Iustitiæ vitam æternam esse Mercedem, non Gratiam, ipsi autem homini esse Gratiam, non mercedem, quoniam Iustitia homini ex Gratia. *Alteram* Expositionem esse, quod in ipsâ coronatione, quæ Merces & meriti, Misericordia etiam sit necessaria, quæ peccata remittat venialia, sine quibus nulli vivunt, & pauci hanc finiunt vitam; cæterum addere ibi Augustinum, ipsam hanc Misericordiam bonis Sanctorum meritis esse debitam, & in Judicio non tam donari, quam reddi, ut iusta dici possit Misericordia, quoniam iusto redditur Judicio. *Tertiam* objectionem esse dicit ex verbis Christi: *Cum feceritis hæc omnia, dicite, inutiles servi sumus, quod debuimus facere, fecimus.* Inter diversas quatuor Expositiones *tertiam* Augustini ex opere *Sermonum de Verbis Domini* hanc proponit, *Servi inutiles dici possumus, cum omnia mandata Divina servavimus*, quoniam nihil facimus ultra id, quod debemus, & nihil inde Mercedis justæ possemus petere, nisi Deus liberali pacto nobiscum voluisset convenire. Nam ex conditione sumus DEI mancipia, & si velit, potest nos absque ullo præmio ad opera omnia, quæcunque illi placuerint, obligare. Hanc igitur conditionem nostram ad Humilitatem conferendam vult Christus nos agnoscere; quamvis ex pacto gratuito, quod nobiscum facere dignatus est, possemus dicere cum Apostolo: *Reposita est mihi corona Iustitiæ, quam reddet mihi in illa die justus Iudex.* Nam & Dominus ipse dicit: *Nonne ex Denario con-*

venisti mecum? Tolle, quod tuum est, & abi. Inde Augustinus: *O magna Dei bonitas, cui cum pro conditione obsequium debeamus reddere, ut potè servit domino, amicitiarum, nobis repropromittit præmia, ut à nobis obsequi a debuit & servitutis extorqueat.* Notandum verò, Bellarminum de hac Augustini & tribus cæteris Expositionibus, quas aliis adscribit Patribus, in antecessum monuisse, omnes egregias esse, nec ullam contra operum bonorum Merita pugnare. *Quartam* objectionem esse dicit ex illis Apostoli verbis, *stipendium peccati Mors, Gratia Dei Vita æterna.* Hinc enim evidenter, ita ex Evangelicorum mente scribit Bellarminus aperte excludi Merita, tum quia Vita æterna non dicitur operum bonorum stipendium, sicut Mors æterna stipendium peccati; tum quia simpliciter Gratia dicitur. *Bellarminus respondet,* Augustinum hoc argumentum diligenter solvere, diversis tribus Scriptis in medium productis, & duo dicere, *primò,* potuisse Apostolum rectè dicere, stipendium Justitiæ Vita æterna, sicut dixit, stipendium peccati Mors, quæ confessio Augustini juxta Bellarminum penitus causam adversariorum jugulat. *Secundò,* non esse dictum, stipendium Justitiæ Vitæ æternæ, sicut stipendium peccati Mors, ne quis existimaret, ita nos ex nobis habere Justitiam, sicut ex nobis habemus peccata. Itaque, sic porro Bellarminus scribit, quasi ex Augustini sententia, Gratia dicitur Vita æterna, non quia non est Merces meriti, sed quia Merita ipsa habemus ex Gratia. *Sextam* objectionem esse dicit ex ejusdem Apostoli verbis, quibus sic suam de præsentis Quæstione expressit mentem: *Omnia, quæ mihi lucra erant, propter Christum feci detrimentum, & arbitror, ut stercora, ut Christum lucrificarem, & ut inveniar in illo non meam habens justitiam, quæ est ex Lege, sed illam, quæ est ex Fide Jesu Christi.* In responsione præter alia hæc etiam habet Bellarminus, Adversarii, qui hunc locum impudentissimè referunt ad opera bona, quæ ex Fide & Gratia Dei à sanctis & justis hominibus fiunt, deberent vel unum ex tota vetustate producere, qui ita exposuisset. *Augustinus* certè in opere de peccatorum meritis & remissione dicit, Apostolum opera bona vocare detrimenta & stercora, quæ fecerat in Judaismo, quoniam talia videri poterant in comparatione Justitiæ eminentissimæ, quæ habetur per Fidem Christi in Ecclesia Catholica; ubi Justitiam Christianorum non solum non vult adpellari detrimenta vel stercora, sed eminentissimam nominat Justitiam. Imò nec justitiam, quæ in Judaismo erat, absolute damnat eo in loco, sed in comparatione justitiæ Christianæ. Idem verò Augustinus, ita iterum & porro Bellarminus, hunc locum tractat diligentius in opere contra duas Pelagianorum Epistolas, in opere de Gratia & libero Arbitrio, & in opere Sermonum de verbis Apostoli. Damnat quidem absolute justitiam illam, quam Apostolus vocat detrimenta & stercora, sed ideò, quia docet, illam esse justitiam superborum, qui suis viribus solis existimant sine Fide & Gratia Christi posse se implere justitiam; Justitiam enim ex Fide & Gratia ubique laudat Augustinus, & Meritum vitæ æternæ docet esse?

Sequuntur objectiones à Patribus, & tres nominatim ex Augustino. *Primo* ex Commentario in Platmos, ubi hæc leguntur: *Tua sunt peccata, Dei sunt merita. Supplicium tibi debetur, & cum venerit præmium, sua coronabit dona, non tua merita.* *Secunda* ex opere Sermonum de verbis Apostoli, *Pro nihilo salvos facies illos, Nihil invenis, unde salvos, & multum invenis, unde damnes.* *Tertia* ex libro de Gratia & libero Arbitrio, *Malluit dicere, Gratia Dei vita æterna, ut intelligeremus, non pro meritis nostris Deum nos ad vitam æternam, sed pro sua misericordia perducere.* Bellarminus ad hæc in genere sic respondet, Augustinus ubicunque damnat Merita, loquitur de Meritis, quæ sunt in nobis ex nobis, id est, sine gratia Dei, id quod ex duobus locis apertissimè poterit intelligi. *Prior* est in Epistola superius citata: *Ipsa vita æterna, quæ in fine sine fine habebitur, & ideò meritis præcedentibus redditur, tamen quia eadem merita, quibus redditur, non à nobis per nostram partem sunt sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, ipsa etiam gratia nuncupatur, non ob aliud, nisi, quia gratia datur, nec ideò, quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur.* *Et infra:* *Cui debetur vita æterna, vera est justitia; si autem vera est justitia, ex te non est, desursum est, descendens à Patre luminum. Vt haberes eam; si tamen habes, accepisti profecto. Quid enim habes, quod non accepisti? Quapropter, o homo, si accepturus es vitam æternam, Justitia quidem est stipendium, sed tibi gratia est, cui gratia est ipsa justitia; Tibi enim tanquam debita redderetur, si ex te tibi esset justitia, cui debetur.* Bellarminus subjungit: *Habemus ex hoc loco, nostram justitiam, cui redditur vita æterna, veram esse justitiam, ac per hoc verè meritoriam, non autem ita imperfectam, ut possit dici peccatum, uti dicunt adversarii. Habemus deinde, Augustinum, cum dicit, nobis non deberi vitam æternam ex merito, sed gratis donari, de homine loqui, qualis est sine gratia Dei,*

cap. 6.

& qui suis viribus solis operatur; homini enim, ut operatur ex gratia, nunquam negavit Augustinus vitam deberi æternam ex merito, cum ipsi iustitia, quam homo per gratiam operatur, vitam æternam dicat reddi tanquam stipendium. Posterior locus, quem in generali responsione tribus ante laudatis opponit Bellarminus, & ex opere de gratia & libero arbitrio: *Cum dicunt Pelagiani, hanc esse solam, non secundum merita nostra gratiam, quæ homini dimituntur peccata, illam verò, quæ datur in finem, id est, vitam æternam nostris præcedentibus meritis reddi, respondendum est eis. Si enim merita nostra sciuntur, ut ipsa etiam Dei dona esse agnoscerent, non esset reprobanda ista sententia. Quoniam verò merita humana sic predicant, ut ea ex se ipso habere hominem dicant, rectissime prorsus respondet Apostolus: Quis te discernit, quid habes, quod non accepisti? Prorsus alia cogitandi dicitur verissime, sua Deus dona coronat, non tua merita, si tibi à te ipso, non ab illo sunt. Hæc enim si talia sunt, mala sunt; quæ mala sunt, non coronat Deus. Si autem bona sunt, Dei sunt dona. Et iterum: Si Dei dona sunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua, sed tu.* Et iterum: *Si Dei dona sunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua, sed tu.* Porro: *Apostolus, cum dixisset, Gratia salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est; non ex operibus, ne quis extollatur, vidit utique, putare homines posse, hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis sola fides sufficiat, & rursus posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea faciendâ sibi sufficienti, mox ut aquæ addidit. Ipsius figmentum fumus, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus. Quid & hoc quod, cum gratiam Dei commendans dixisset, non ex operibus, ne forte quis extollatur, cur hoc dixerit, rationem reddens, Ipsius enim fumus figmentum, creati in Christo Jesu in operibus bonis? Quomodo ergo, non ex operibus, ne forte quis extollatur? Sed audi & intellige, non ex operibus, dictum, tanquam tuis, ex te ipso tibi existentibus, sed tanquam his, in quibus te Deus finxit, id est, formavit & creavit. Et infra: illa (nimirum opera boni gratia) cui datur, tantummodo gratia est; hæc autem (id est, vita æterna) quæ illi datur, quoniam est præmium, gratia est pro gratia, tanquam merces pro iustitia, ut verum sit, quoniam est verum, quia reddet unicuique Deus secundum opera.*

cap. 7.
& 8.

Bellarminus subjungit, ex his manifestè colligitur, quid Augustinus sentiat de Meritis, nec opus est verbis eorum aliquid addere, cum sine illis ambagibus dixerit, illa se merita damnare, quæ nobis non sunt ex Deo. Brevi horum Examini posset, & forte deberet etiam promitti, quod hæcenus non semel observatum, statim Controversiæ positio & accuratius iudicium discriminis inter sententiam Evangelicorum & errores Papistarum ratione meriti, quo nimirum sensu illud operibus bonis adscribendum sit, quo iis denegandum, nisi huius jam supra in Quæstione de sola Fide facta fuisset mentio, & Gerhardus noster in Confessione Catholica ita sufficienter hoc explicasset, ut nihil super amplius esse videatur, quod iure à quoquam ad rem ipsam queat desiderari, præsertim quia in ipsa laudatorum à Bellarmino testimoniorum discussione quædam hinc inde occurrent observanda, quæ huic negotio ulterius illustrando non erunt inidonea. Primum quidem quod attinet testimonium à Parabolâ de Denario, quem de vita æterna intelligere Augustinum scripsit Bellarminus, non occupabor in proluxa recensione variorum apud Interpretes sensuum, quorum non paucos ex antiquis & recentioribus peculiari antehac Commentatione exhibuit Dorscheus, sed hoc tantum monebo, quamvis Augustinus per Denarium intellexerit vitam æternam, Commentatores & Interpretes Papæos non obligatos se existimasse, ut sine omni limitatione hunc Augustini sensum adprobarent, quin potius liberum sibi putasse, suæ etiam mentis sensu superinde apertius expromere. Hinc post Iansenii Gandavensem, cuius verba prolixè adduxit laudatus modò Gerhardus in Confessione Catholica, Barradius, ubi plerorumque Ecclesiæ Doctorum, Originis, Irenæi, Hieronymi, Chrysostomi, Gregorii, Augustini, & aliorum his contentientium Explicationes Lectori curioso stitit, alias etiam sed sine Authoribus adjunxit, suam denique exposuit mentem & sensum aliis præferendum, arbitratus, Parabolam de Iudeis & Ethnicis esse interpretandam, pro indubio adponens, verba, *Novissimi erunt primi, &c.* ex quibus pendeat explicatio Parabolæ, de iisdem esse intelligenda. Et dum sibi et ipsi objecit, in Parabolâ primos & novissimos eandem recepisse mercedem, scilicet Denarium, at Iudeos factos novissimos non recipere mercedem, quam recipiant Christiani, celestem videlicet gloriam, sed penam mancipari tartareis; respondit ex Chrysostomo, in Parabolâ non portare rei significatæ omnia ad amussim accommodare, nec nimia in verbis singulis per angustiam, sed cum, quid per Parabolam Dominus intendat, percepimus, inde collectâ

collectâ utilitate nihil ulterius anxio conatu investigandum esse. *Addit*, scopum Parabolâ Dominum proposuisse in fine capitis antecedanei, dicendo, *Multi primi erunt novissimi*, &c. Atque hoc, quod propositum fuit, ostendere primos in vinea operarios, factos in solutione mercedis novissimos, & novissimos in eadem vinea operarios, factos in eadem solutione primos. *Non autem indicare Parabolam*, Judæos infideles & Ethnicos credentes eadem donari mercede; id namque rei significatâ non congruere, docente etiam *Iansenio*, sed ostendere tantum, *Judeos primos factos esse novissimos, & Ethnicos novissimos factos esse primos*. Quæ sequuntur ibidem, quia prioribus sunt contraria, omittuntur, dum prolixius ea refutare jam non vacat. Hoc tamen prætermittendum non videtur, quod de *Lyrano* habet, tum quoque hanc Parabolam de Judæis & Ethnicis exponere, ac dicere, *Denarium non vitam æternam, sed gratiam significare*, quam tum Judæis conversis, tum Ethnicis Deus donet in hac mundi vesperâ. Mentionem quoque facit interpretationis verborum, *Multi sunt vocati*, &c. per quam pauci dicantur, qui ad magnam virtutem & prærogativas Ministrorum Novi Testamenti sint electi; quæ hæc coincidit cum ea, quæ *Franzio* & aliis Nostratum placet, quod videlicet dictum hoc de *ocatione ad Apostolatam* sit explicandum. Ita testatur *Esthius de Hesselio*, quod per novissimos intelligat reprobos, & Parabolam *non male* ex mente Salvatoris ad Judæos reprobos & gentiles electos accommodet, quia Judæi receperint, quod suum est, id est, *Denarium temporalem*, gentiles autem Denarium æternum; addens in super, sic & *Iansenium* explicare, ac certum esse dicere, quod hic *germanus* Parabolâ sit sensus. Plura in præfenti non addo, cum sufficere hæc possint, ut ostendatur, quâ libertate Interpretes Papæi Explicatione Augustini seposita & non attentâ de Denario hoc Parabolico variè statuerunt, eâdem gaudere etiam Evangelicos, nec præcisè ad ejus receptionem obligatos esse.

In *secundi* argumenti propositione, quod vitam æternam fidelibus dari testatur *secundum* opera, Bellarminus nimis liberalem se præstitit, dum Dicta Scripturæ non unius generis in unum colligens, intelligenda esse dixit secundum mensuram & proportionem operum & laboris, cujus tamen interpretationis nullum observatur in citatis Scripturæ dictis vestigium, quia nullibi dicitur dari vitam æternam *propter* opera, quod aliquam ex justitiâ, quam vocant *commutativam*, tenore proportionem videri possit inferre, certumque vitæ æternæ ad opera respectum, sed *secundum* opera, quod non tam ipsam vitam æternam, quam vitæ æternæ diversos gradus designat; & quod in super notandum, si in oppositione damnationis æternæ, quæ in fideles *propter* opera mala manet, fidelibus etiam vita æterna promittitur danda *secundum* opera, non alio sensu id venit intelligendum, quam quo bona opera considerantur tanquam fructus veræ fidei, cui soli & justificationem & æternam salvationem adscribi supra sufficienter est demonstratum, dum opera fidelium bona, si ad legis normam & secundum omnes circumstantias examinantur, nunquam sint ex affe & perfectè bona, ita ut aliqua inter ea & vitam æternam intercedat *proportio*, sicut è contrario opera infidelium mala sint perfectè mala, si aliqua perfectio propriè & accuratè loquendo adscribi potest malo, utpote quod boni perfectionem omninò destruit & annihilat. Uti autem hæc observatio totum hoc negotium illustrat non parum, ita quod Bellarminus ex Augustino de *Synonymia* beatitudinis æternæ habet, ad rem ipsam nihil planè facit, præterquam quod ad tale opus provocat, quod in mea quidem Editione in libros, non autem in capita distinguitur, adeoque Bellarminus alia usus fuisse videatur.

Quæ porò ad *septimum* & ultimum ex Augustino observat argumentum, quo Deus dicitur *Index justus*, ex modò dictis facile accipiunt responsum, si nimirum attendatur, respectu & fidelium & infidelium Deo adscribi hoc Elogium. Horum propter justitiam, uti vocatur vindicativam, secundum quam omninò justum est, ut non tam constanter, quam pertinaciter & impœnitenter malis malum quoque, si aliquid malum ab optimo & omnis verè boni fonte Deo potest ducere originem, rependatur; Illorum verò propter veritatem factæ promissionis, quâ tenetur Deus iis vitam æternam dare, qui Christi meritum verâ fide amplectuntur, & in ea usque ad finem vitæ perseverant. *Verâ*, inquam, *Fide*, quæ per opera bona se exerit; quibus dum vita æterna dicitur rependi, per regressum ab effectu ad causam sit quasi à posteriori demonstratio.

Inter duo Augustini dicta, quibus operum bonorum merita adstruere laboravit Bellarminus, *Primum* est ex Epistola post centesimam quinta, cujus potior pars quia pertinet ad Apostoli sententiam de *stipendio peccati* & vitæ æternæ gratuitâ collatione

accuratius intelligendam, eorum meritò reservatur, ubi proximè ex Augustino amplius de eo agendum erit; eo interea observato, & iustis fidelibus non omnem *meriti* respectum ab Evangelicis negari, quod ab Augustino etiam hic & alibi sæpius inculcatum non nesciunt. *Secundum* ex opere de moribus Ecclesiæ, dum expressam facit *promissionis* Divinæ & *præmii* mentionem, omnia prædamnavit, quæcunque Bellarminus, glossator liberrimus & liberalissimus, exculpere conatus est. Si enim attendatur ratio *præmii*, & *promissionis*, *Meriti* propriè dicti ratio, quam Papæ hic urgens, omnino cessabit. Et quia utriusque vocabuli consideratio statum Scholasticum nobis revocat in memoriam, ratio comparationis non impertinenter hic potest applicari. Ad quem namque modum discipuli, sine præmiis etiam, ad diligentiam in studiis obligantur, præter alios & publicos respectus, sui quoque commodi & propriæ utilitatis causâ, nisi malint semet ipsos deserere, ac per laboris fugam certo exponere in futurum damno, dum verò promittuntur præmia, Gratia debetur eorum, qui hæc ratione diligentiam in discipulis acuerelaborant, atque ad ulteriora accendere; Ita omnes quidem in universum homines, fideles præsertim, ob acceptam justificationis gratiam, Deo debitores sunt, ut non secundum carnem, vel ejus desideria, sed secundum inhabitantem Spiritum, ad quævis opera bona imitantem & manu quasi ducentem vivant, ut autem magis strenuè id exequantur, nihilque eorum intermittant, quæcunque ex debito requiruntur, accedit ex mera Dei liberalitate *promissionis* gratia de præmio in æternæ beatitudinis statu iis exhibendo, qui præ aliis fideliter laborarunt, fidemque, Dei solius Donum & Bonum, operibus bonis eorum hominibus demonstrarunt, aliis exemplum imitationis laudandæ ad nominis Divini gloriam præbentes. Manifesta hinc evadit iniquitas accusationis Bellarminianæ, quasi eludamus Scripturæ testimonia, quæ de Meritis loquuntur. Cadit etiam oppositio *liberalitatis & justitiæ*, quæ hic tanquam subordinata consideratur, dum ipsam *promissionis* antecedentem liberalitatem, quæ non nisi à sola Dei gratia ducitur, sequitur ejusdem gratiæ *promissionis* veritas & justitia, quia & hoc justum est, ut quod Deus in verbo verax, ut ex indebito promisit, vi factæ *promissionis* etiam præstet, atque fidelibus ad finem usque constanter perseverantibus vitam largiatur æternam, quam fideliter dare promisit. Neque juvat Bellarminum, quod Augustinus candidatis æternæ beatitudinis aliquam adscribit *dignitatem*, ut potè quam Evangelici etiam agnoscunt, sed non aliam, quam à Merito Christi dependentem, cum alias operum quoque bonorum, ob imperfectionem proximè demonstratam, tanta dignitas esse non possit, quæ in aliquem ad consequendum æternam beatitudinem veniant respectum, nisi quatenus originem suam habent à fide vera, quæ solum Christi Merito innititur; non aliâ ratione, quam quæ secundum similitudinem modò adductam discipuli diligentes dicuntur *digni* præ aliis, quibus præmia ante promissa exhibeantur, quamvis ipsa *promissio* ex antecedente gratia procedat, ut dictum est. Denique non damnat Augustinus Evangelicorum sententiam, uti vult Bellarminus, sed potius confirmat, etsi vocabulo *meriti* in vita æterna impetranda utatur, cum sæpius jam fuerit inculcatum, alio planè sensu Augustinum hæc uti voce, quam Papæos, quod in sequentibus etiam porro docebitur, ac ostendetur, nos vitam æternam operibus propriè mereri posse nullatenus, sed manere donum & gratiam DEI, non nisi fide verâ impetrandam. Decem loca, quæ Bellarminus porro citavit ex Augustino, dum pleraque occurrunt in sequentibus, brevitate ergo jam omituntur, ne sæpius eadem non sine Lectoris fastidio cogamur iterare.

Nunc quod attinet ipsas Evangelicorum contra rationem Meriti propriè sic dicti objectiones, *primam* ex illis Scripturæ dictis defunctam, quæ vitam æternam DEI *Misericordie* adscribunt, Augustinus ita proponit, ut nullo planè modo Evangelicis possit opponi, quod patebit manifestius, ubi ipsa ejus verba adponentur, quorum sensum tantum, sed suæ opinioni erroneæ applicatum exhibuit Bellarminus. Ea sunt ex Epistola superius laudatâ, quatenus huc pertinent, sequentia: *Sicut ab initio fidei misericordiam consecuti sumus, non quia fideles eramus, sed ut essemus; sic in fine, quod erit in vita æterna, coronabit nos, sicuti scriptum est, in misericordie & misericordie. Non itaque frustra cantatur Deo, & misericordia ejus præveniet me, & misericordia ejus subsequetur me. Unde & ipsa vita æterna, quæ utique in fine sine fine habebitur, & idèd meritis præcedentibus redditur, tamen quia eadem merita, quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, ipsa etiam gratia nuncupatur, non ob aliud, nisi quia gratia datur, nec idèd, quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur.* His

His non multum dissimilia scripsit in libro de Correctione & Gratia, ex quo itidem Bellarminus suum adstruere voluit errorem: *Numerus Sanctorum per Dei gratiam regno Dei predestinatus, donata sibi etiam usque in finem Perseverantia, integer illuc perducitur, & illic integerrimus iam sine fine beatissimus servabitur, adhaerente sibi Misericordia Salvatoris sui, sive cum convertuntur, sive cum praeliantur; sive cum coronantur; nam & tunc illis esse Misericordiam DEI necessariam, sancta testatur Scriptura.* Et post aliqua: *Etiam ibi Misericordia DEI est necessaria, qua fiet beatus, cui non imputavit Dominus peccatum, sed tunc pro bonorum operum meritis iusto Iudicio ipsa etiam Misericordia tribuetur.* Iterum, *Quia & ipsa Vita aeterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo DEI gratia dicitur, cum Gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, sine ulla dubitatione considerandum est, idèò Gratiam vocari Vitam aeternam, quia his redditur meritis, quae Gratia contulit homini.*

Ex utriusque hujus testimonii accuratâ consideratione Lector Veritatis studiosus facile observabit, quid judicandum sit de duabus Expositionibus, quas Augustino ex iisdem adscripsit Bellarminus, in quarum propositione fidem suam iterum non parum suspectam fecit, quod hactenus etiam non semel factum. Nullibi certè legitur, Beatitudinem aeternam esse *veram*, id est, propriè dictam meriti Mercedem; neque etiam scripsit sanctus Doctor, justificatum posse opera facere *meritoria*, conimirmum sensu, qui apud scriptores obtinet Papæos. *Insuper etiam mihi non licuit esse tam oculato, ut laudatam à Bellarmino distinctionem inter Justitiam hominis justificati & ipsum hominem justificatum in his testimoniis observarem, utut, sano sentu intellecta possit etiam hic habere locum, si vocabulum Mercedis accipiatur itidem significatu latiori, quatenus scilicet Gratia ex Augustini mente in ejus redditione intercedit.* Nullam quoque hic Pater augustissimus mentionem facit peccatorum *venialium*, quorum respectu DEI Misericordia sit necessaria, ne videlicet operum bonorum meritis sint impedimento. Tandem, hanc Misericordiam bonis Sanctorum meritis nullibi dixit *debitam*, neque *justam*, uti porro vult Bellarminus, sed potius *necessariam*, utut addiderit, *iusto Dei iudicio pro bonorum operum meritis ipsam quoque Misericordiam tribui.* At, quis prudens credat, August. Disputatorem acutiss. & accuratissimum, operibus bonis *Meritum* propriè dictum adscripsisse, quibus Misericordiam Dei iudicavit *necessariam*? Addiderit licet *justum* Iudicium, non aliam tamen intellexit Justitiam, quam Veritatis in promissionibus, quo respectu ipsam quoque Vitam aeternam dixit *debitam*, atque etiam potuisset Misericordiam, cui Vitam aeternam adscripsit, vocare *debitam* atque *justam*, quia credentibus & ex verâ Fide operantibus utramque promisit, sed non nisi gratiosissimè. Hoc eodem sensu scripsit ibidem, Vitam aeternam *meritis precedentibus* reddi, sicut nimirum discipulis diligentibus redditur præmium ex merâ liberalitate & Gratia promissum. De cætero singulariter notandum, quod eadem hæc Merita notanter dixit *non à nobis parata*, (fortitan, patrata) *sed in nobis facta*; quod solum posset sufficere, si nihil aliud esset, ad denegandum operibus humanis rationem *Meriti* propriè sic dicti, quod tam instantè urgent Papæi meriticolæ. Quin & hoc non sinè observatione prætermittendum, quod expressè in *posteriori* testimonio scripsit Augustinus, *Gratiam*, quod prædicatum adscripsit Vitæ aeternæ Paulus, non operibus reddi, *sed gratis dari*, quamvis hoc cum additamento, idèò ab Apostolo Vitam aeternam vocari *Gratiam, quia his reddatur meritis, quæ Gratia homini contulerit*, de quorum verborum sensu agitur proximè, postquam videlicet ejusdem sancti Doctoris mentem circa Christi sententiam de *servis inutilibus* habebimus perspectam.

Equidem Pater augustissimus in loco, quem citavit Bellarm. Christi oraculum nec ex professo tractavit, nec qualitercunque sibi sumit exponendum, imò nec ipsamet adduxit verba, ita ut Bell. Lectorem seduxisse iterum posset videri, dum ei verborum Christi paraphrasin quasi ad Aug. mentem exhibuit, nisi ea Evangelicis prodesset magis, quam obesset. Bene enim contra supererogationis opera scriptum est, *nihil nos facere ultra id, quod debemus, & nihil inde Mercedis justæ, id est, propriè si dictæ, posse nos à Deo petere, nisi Deus pacto liberali, id est, gratuito uti in proximè sequentibus scribit, nobiscum voluisset convenire; talia quippè hæc sunt, quæ omne Meritum propriè sic dictum ab operibus humanis auferunt, & non nisi gratiam Dei sume commendant.* Si namq; quod porro tanquam ex Aug. sententia ad hoc testimoniū notat Bell. ex *Creatione sumus Dei mancipia*, si velit, posset nos absque ullius præmii respectu ad opera

quævis obligare, *quæcumque etiam illi placuerint*; quale, quæso, Meritum habebit locum, præsertim quia nulla planè proportio est inter laborem nostrum vel opera & æternâ Beatitudinē, quæ, ut qualitercunque inæqualitas & dissimilitudo per aliquam comparationem explicetur, tantum à se invicem distant, quantum à terrâ Cælum, & universum Mare ad guttam aquæ. Et dum ulterius dicitur & scribitur à Bellarmino, & ita quidem, quali adhuc Mens Augustini exprimeretur, Christum velle nos hanc conditionem nostram agnoscere *ad conservandam humilitatem*, egregiè iterum sententiæ Evangelicorum illustrandæ inservit, quæ dum omnia, id est, secundum Augustini verba paulò ante laudata, principium, medium & finem soli Gratiæ & Misericordiæ Dei adscribit ex vero & debito, conducit id quam maximè ad veram Humilitatem Deo exhibendam, sicut è contrario Meriti propriè dicti & respectus & imaginatio facillimè in animo hominis spiritualem superbiam potest generare, ita ut Vita æterna loco Mercedis debitæ à Deo reddenda postuletur, quem scopulum omni ex parte periculosum humiles Evangelici Fide Gratiam Dei & Christi Meritum adprehendentes præternavigant securi. De *coronâ Iustitiæ*, quam à Iudice justo, nimirum Christo, Apostolus spe fiduciali plenus cum omnibus *Epiphaniam* Ejus seriò desiderantibus expectavit, quam impertinenter hic obtrufit Bell. agerur suo infrà loco, & ex August. ostendetur, utrumque prædicatum non tollere Dei gratiam, sed potius præsupponere, quod itidem ex jam dictis perspicuum est satis. Nunc illud porro restat monendum, quod ipsa August. verba, quæ ex opere sermonum de *Verbis Domini* Bell. adduxit, ad eò Merita operum humanorum non adstruant, ut potius omni modo destruant. Cæteris enim prætermissis, de quibus ex modò notatis facile potest fieri iudicium, illud tantum ex eis observasse sufficiat, si Deus ideò nobis Amicitiarum præmia repromittit, *ut nobis debita servitutis obsequia extorqueat*, extorqueat dico cum August. extorqueat, adhuc semel scribo, quia verbum hoc plurimè est hic significationis, & multum momenti in se comprehendit; quis dicet, August. potuisse in mentem venire respectum alicujus *Meriti* propriè sic dicti apud eos, quibus servitium est extorquendum per vim quandam moralem, quæ mentis non bene moratæ est indicium, quod Pater S. porro docuit in proximè sequentibus ibidem, indicans, cur Deus hoc servitium extorqueat, ideò nimirum, *ut quos nolle servire conspicit sponte, suorum Beneficiorum promissionibus possit invitare, & quorum voluntates à se alienas compescit, eorum mentes præmiorum liberalitatibus constituat suas*. Nam, ita pergit Doctor augustissimus, *Vnde frequenter aut invitatur præmio, aut terret supplicio, nisi ut consilio Benignitatis à se formato consulat homini, redempto provideat; ut, qui non terretur supplicio, invitetur præmio, & quem metus à factis revocare non possit, benignitas profit Promissionum?* Ad dantur cætera, & sententiæ Evangelicorum, ex his quidem perspicua latet, adhuc magis illustrabitur. Illud etiam non insuper habendum, quod Augustinus alibi, *Esthio* observante, quando hujus testimonii facit mentionem, & quidem in opere *Quæstionum Evangelicarum*, pro servis inutilibus habeat *supervacuos*; unde itidem non ineptè argumentum aliquod posset desumi contra operum humanorum *Merita* propriè sic dicta, si porro hoc negotium esset ex August. autoritate urgendum. Commendatur quoque Lectori piè curioso, & diligenti sacrarum literarum scrutatori, elegans observatio celeberrimi Argentinenfium Theologi, D. *Sebastiani Schmidij*, quam non ita pridem in peculiari super hoc dictum Exercitatione, ansâ ab Illustri *Heinsio* præbitâ, proposuit, ex locis utriusque Testamenti parallelis ostendens, non tam inutilem, quàm servum *nequam* in his Christi verbis describit, qui Domino non modò nullum ferat commodum, sed è contrario etiam non parvum inferat damnum, additâ sufficienti contra *Maldonatum* responsione, qui omisâ Augustini autoritate, tanquam Evangelicis inserviente, aliam inivit rationem, operum bonorum Merita ex his Christi verbis quasi per vim extorquendi.

I. II. c. 39.

Fascic.
Disc. 17.
pag. 1063.

Ad alia nunc pergimus, & quidem in specie ad classicum Pauli locum, quo Vitam æternam dixit esse *Dei Gratiam*, Evangelicis exindè contra Meriti propriè respectum in impetrandâ Vita æternâ satis nervosè argumentantibus; quibus dum Bell. opponit autoritatē August. citatis iterum tribus locis, placet ea evolvere & Lectori ostendere, ipsa August. verba non alia de causâ fuisse omisâ à Bellarm. quam ne Veritas Evangelica omnibus ponatur ob oculos. Primum autem testimonium indice Bellat. huc pertinens legitur in Epistolâ post centesimam quintâ sequentib. verbis; *Vbi invenimus vitam æternam nuncupari gratiam? Habemus apud magnificum gratiæ defensorum Paulum: Stipendium peccati Mors est, inquit, Gratiæ autem Dei Vita æterna in Chr. Jesu Domi-*

Domino nostro, Vide, obsecro te, in quantâ brevitate, quâ vigilanter Verba posuerit, quibus diligenter consideratis, hujus Questionis aliquantulum dilucescat obscuritas. Cum enim dixisset, stipendium peccati mors est, quis non congruentissimè & consequenter addere judicaret, stipendium Justitiæ Vita æterna? Et verum est, quia sicut merito peccati tanquam stipendium Mors redditur, ita merito justitiæ tanquam stipendium Vita æterna. Aut si mollet dicere justitiæ, diceret Fidei, quoniam Jultus ex Fide vivit. Unde etiam & Merces appellatur plurimis sanctarum Scripturarum locis; nusquam porro dicta est Merces Justitiæ vel Fides, quia justitiæ vel Fidei redditur Merces. Quod autem Merces est operanti, hoc est militanti stipendium. Sed Apostolus adversus elationem, qua usque adeo magnis (alii legunt, magis) tentat irrepere, ut & sibi propter ipsam dicat datum Sathane Angelum, à quo colaphizaretur, ne verticem præsumptionis erigeret. Adversus erò hanc elationis pestem vigilantissimè militans inquit, stipendium peccati Mors est. Rectè stipendium, quia debetur, quia digne retribuitur, quia merito redditur. Deinde ne Justitiæ de humano se extolleret Merito bono, sicut humanum meritum malum non dubitatur esse peccatum, non à contrario retulit, dicens, stipendium Justitiæ Vita æterna, sed, Gratia Dei, inquit, Vita æterna: & hæc ne præter Mediatorem aliquâ alia via quæreretur, adiecit, in Christo JESU Domino nostro. Tanguam diceret, Audito, quod stipendium peccati mors sit, quid te disponis extollere? ò humana, non Justitiæ, sed nomine Justitiæ superbia plane, quid te disponis extollere, & contrariam Morti vitam æternam tanquam debitum stipendium flagitare? Cui debetur Vita æterna, vera est justitiæ, si vera est justitiæ, ex te non est, desursum est, descendens à Patre Luminum. Et haberes eam, profecto accepisti. Quapropter, ò homo, si suscepturus es Vitam æternam, Justitiæ quidem est stipendium, sed tibi Gratia est, cui gratia est & ipsa justitiæ, tibi enim tanquam debitum redderetur, si ex te tibi esset justitiæ, cui debetur. Secundum indice eodem Bellarmino est ex Enchiridio ad Laurentium, ubi hæc habentur: Stipendium pro opere militiae debitum redditur, non donatur, idè dixit, stipendium peccati Mors est, ut mortem peccato non immerito illatam, sed debitam demonstraret. Gratia verò, nisi gratis sit, gratia non est. Intelligendum est igitur, ipsa etiam hominis bona Meriti esse Dei munera, quibus cum Vita æterna reddatur, quid, nisi Gratia pro gratia reddatur? Tertium aliquanto prolixius est ex opere de Gratia & libero Arbitrio, quod tamen hoc negotium egregie illustrat, & omnino confectum sistit, ubi sic ad mentem Apostolicam scribit Doctor augustissimus: Si Vita æterna bonis redditur operibus, sicut apertissimè dicit Scriptura, quomodo Gratia est Vita æterna, cum Gratia non operibus reddatur, sed gratis datur, ipso dicente Apostolo? An forte Vitam æternam non dixit Gratiam Apostolus? Imò, sic dixit, ut omnino negari non possit, nec intellectu acutum, sed tantummodo intentum desiderat auditorem. Cum enim dixisset, stipendium peccati Mors est, continuo subdidit, Gratia autem Dei est Vita æterna in Christo Jesu Domino nostro. Ista ergò Questio nullo modo mihi videtur posse dissolvi, nisi intelligamus, & ipsa nostra bona opera, quibus æterna redduntur Vita, ad Dei Gratiam pertinere, propter illud, quod ait Dominus, Sine me nihil potestis facere &c. Itaque Vita bona nostra nihil est aliud, quàm Dei gratia, sine dubio & Vita æterna, quæ bona vite redditur, DEI est Gratia: & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa, cui datur. Sed illa, cui datur, tantummodo Gratia est; hæc autem, quæ illi datur, quoniam ejus est premium, Gratia est pro gratia, tanquam Merces pro justitiæ, ut verum sit, quoniam verum est, quia reddet unicuique Deus secundum opera ejus. Et capite sequenti, Cum prius dixisset, stipendium peccati Mors est, merito stipendium, quia militiae diabolice Mors æterna tanquam debitum redditur; ubi cum posset dicere, & rectè dicere, stipendium Justitiæ Vita æterna, maluit dicere, Gratia autem Dei est Vita æterna, ut hinc intelligeremus, non Meritis nostris Deum nos ad Vitam æternam, sed pro Miseratione suâ perducere &c. Plura ibi in antecedentibus & sequentibus leguntur huc pertinentia, verum hæc possunt sufficere ad mentem sancti Patris ritè intelligendam.

Equidem negari non potest, aliqua in his August. verbis occurrere, quæ Bellarm. & Papæorum sententiæ de Meritis operum bonorum videntur aliquatenus favere. Sed ubi totus attenditur ubique textus, nec unum ab altero divellitur, cæteraque hypothefes Augustinianæ unâ in considerationem trahuntur, de quibus non parçè hæctenus est actum, & porro quoque in Questionibus contra fiduciam & dignitatem meritorum ex eodem Augustino contra Bellarminum ageretur, Lector veritati, non partium studio additus facile perspicier, multo magis Evangelicos, quàm Papæos ad ejus tanquam testis & confessoris auctoritatem posse provocare, quod ab Evangelicis Doctoribus dudum ad oculum contra partis adversariæ objectiones est demonstratum.

vid. Höpf-
ner. de Ju-
stif. p. 923.
& Feurb.
in Synt.
p. 235.

tum. Nostrum nunc officium est, ad eam in primis respondere, quæ Bellarminus ex his testi-
moniiis ad sui erroris confirmationem desumpsit, ut adpareat, tum hic etiam frustra la-
borasse, imo potius nobis arma suppeditasse, ad ejus informationem; & ulteriorem
ex Augustino refutationem. *Duo* autem urget Bellarminus Evangelicis contraria, uti
putat. *Unum* est, quod observavit Augustinus, potuisse Paulum recte dicere, *Stipen-
dium Justitiæ est Vita æterna*, quam confessionem existimat Bellarmin. *jugulare penitus*
causam Evangelicor. Sed salva res est, obtinet adhuc per Augustini auctoritatem
causa Evangelicorum vel potius DEI & Ejus gratiæ contra bonorum operum Meri-
ta, & obtinebit porro, tandemque triumphabit. Nimirum, non inficiantur Evan-
gelici, Apostolum potuisse & recte quidem dicere, *Stipendium Justitiæ Vita est æterna*,
vocabulo stipendii in latiori significato hic usurpato, quo Deus fideliter & constanter
in Ecclesia militante pugnantibus loco stipendii gratiosè promittit Vitam æternam,
vocabulo Justitiæ etiam intellecto de *Justitiæ Fidei*, uti ipsemet August. satis clarè su-
am & Apostoli mentem explicavit, quia tamen aliter visum est Apostolo, & ejus ex-
emplo etiam August. quidni nobis quoque placeat modus loquendi Apostolicus,
& ita quidem, ut quem vis alium ab eo ablutentem jure reprobemus, & tanquam
minus idoneum è *Grammatica Spiritus Sancti* repudicemus? Causa certè, ob quam ju-
dice Augustino Paulus hanc Vitæ æternæ definitionem nobis commendavit, tanti est
momenti, ut non possimus non æstimare maximi, quod paulò ante indicatum est,
dum nemini è scriptura ignotum est, ve esse potest aut debet, quod Deus superbis
quibuscunque, cur non etiam, & quam maxime quidem spiritualiter superbis &
meriticolis, vel quod sequens docebit Controversia, in operum bonorum Meritis
fiduciam ponentibus, resistat, humilibus autem, nullumque sibi Meritum adscri-
bentibus, sed omnem fiduciam in solo Christi Merito locantibus, largiatur Gra-
tiam, non modò temporalem, sed æternam quoque. *Alterum* Bellarmini ex his
Aug. textibus observatum pro nobis, non contra nos est, si ex antecedentibus repe-
tatur, quo sensu & vocabulum Meriti & Mercedis occurrat apud Augustinum, utro-
bique non sine Gratia divini respectu, quæ, uti ex claris Augustini verbis vidimus, &
primum, & medium, & ultimum occupat locum in negotio Justificationis & salutis
æternæ, quod iteratò observasse omnem tollere potest icrupulum, qui impedimento
videtur esse, ne Veritati satis manifestæ manus promptè præbeantur. Intuper acce-
dit, quod Bellar. omisit, omittendum minimè, August. in primis notari voluisse ver-
ba Pauli, quibus hanc æternæ Vitæ definitionem ulterius maxima cum emphasi illu-
stravit, ubi eam dixit esse Gratiam Dei, *in Christo Jesu Domino nostro*, tanquam Media-
tore, qui solus à DEO Patre omnibus in se credentibus per Gratiam consequentem
factus est *Justitia, Sanctificatio & Redemptio*, id est, prout hæc abstracta pro concretis usur-
pantur, Justificator, Sanctificator & Redemptor, in quo solo & per quem solum sumus
justi, sancti & in Spe vivæ ac indubia salvi in æternum. Sunt quoque verba notata
dignissima, quæ secundo inferuit testimonio Augustinus, *Gratia, nisi gratis datur, non
est Gratia Dei*. Dixit autem Paulus expressè & absque omni ambiguitate, *Vitam æternam
est Gratia Dei*. Ergò, quam Augustinus necesse nos docuit consequentiam intal-
libilem & per se ex antecedentibus fluentem, *gratia datam*, & quod ulterius exinde
deducitur, omnem meritò quoque dicti, omnem Mercedis, prout communiter hoc
vocabulum usurpatur, & sic quoque stipendii propriè militaris & ex Justitiæ debiti
respectum omninò tollentem, ne quis etiam fidelis, & Fidem per opera charitatis
Deo & proximo debita demonstrans quidquam sub nomine Mercedis à Deo aut deo
postulare, sed omne, quod habet, & porro accepturus est, soli Gratia & gratuita
promissioni gratis adscribat, semperque in omnibus Deo Largitori benignissimo se
debitorem esse agnoscat. Neque etiam illud sine observatione singulari prætermi-
tendum, quod idem Augustinus ibidem Vitam æternam non simpliciter dixit
Gratiam DEI, prout Paulus scripsit, sed cum emphatica additione *Gratiam
pro gratia* à Johanne Baptistâ solenniter prædicatam, intelligens & Fidei Donum,
quod à Gratia est, & Munus Vitæ æternæ, quod Fidei constantiæ tanquam Gratia su-
perabundans vis factæ Promissionis itidem gratuita datur, ita ut nullum omninò Me-
ritum, nulla Merces, nullum planè stipendium, sensu anted. hic possit habere locum,
seder gratia Dei ubi vis obtineat primatum sola. Tandem eleganter finit hanc Controv.
Aug. & nos cum illo, quoad sensum oraculi Apost. de quo hæc tenus, *Deum non Meritis
nostris nos ad Vitam æternam, sed pro Misericordie suæ perducere*. Ita Aug. constans Veritatis
Evang. post Ap. testis & confessor, ita post utrumque & cum utroq. Evangelici. Qui
alia

alia methodo, nempe per viam Meritorum & operum suorum, quærunt Cæli portam videant, ne à Throno Misericordie, quam neglexerunt, ad Thronum Justitiæ abelegantur, coram quo num Justitia Pharisæico-Papæa sit valitura, tristis olim docebit eventus, non nisi Fide verè præcavendus. Alia essent, quæ porro ex citatis Augustini testimoniis possent ad negotium præsens adplicari, sed habenda est Lectoris ratio, ne ejus patientia trahatur in abusum. Puto autem, satis constare, quàm imprudenter, si non impudenter, etiam in hac Quæstione versatus sit Bellarminus, dum Lectori iterum voluit persuasum, Augustinum à suis stare partibus, qui tamen, uti hæctenus est ostensum, totus noster est.

Sequitur aliud ex eodem Paulo testimonium, ex ejusdem Augustini auctoritate vindicandum, quo Apostolus rejecta *legali Justitia*, quam se pro *stercoribus* habere scripsit, eam se sectari Justitiam gloriatur, quæ sit ex *Fide IESU Christi*, Bellarmino observante, Augustinum per Justitiam legalem intellexisse *Justitiam operum*, quæ fecerant in Judaismo. Cum verò iterum ipsa Augustini verba adducere inconsultum duxerit Bellarminus, sensum eorum tantum ad suæ opinionis tenorem exptimens, ut, quæ vera sancti Doctoris super hoc Apostoli testimonio fuerit Sententia, Lectori constet, juvat ipsa ex opere de peccatorum meritis & remissione huc adscribere: *Quid de Zacharia & Elizabeth laudabile dictum est, quod non in eo comprehendatur, quod de se Apostolus, cum nondum in Christum credidisset, professus est? Dixit enim, se secundum Justitiam, quæ in Lege est, fuisse sine querela. Hoc & de illis ita legitur, Erant autem ambo justii ante Deum incedentes in omnibus mandatis & justificationibus Domini sine querela. Quia ergò, quidquid in eis erat Justitiæ, non erat ad homines simularum, idèò dictum est, ante Deum. Quod autem de Zacharia & ejus conjugè scriptum est, in omnibus mandatis & justificationibus Domini, hoc ille breviter dixit, in Lege; non enim alia Lex illis, alia istis fuit ante Evangelium, sed una ac eadem, quam legimus datam Patribus eorum per Moysen, secundum quam sacerdos etiam erat Zacharias, & visce sua sacrificabat. Et tamen Apostolus, qui similiter nunc Justitia præditus fuit, sequitur & dicit: Quæ mihi lucra fuerunt &c. Tantum ergò longe est, ut propter illa verba Zacharias & Elizabeth sine ullo peccato credamus perfectam habuisse Justitiam ut nec ipsum Apostolum ad ejusdem regule summam arbitremur fuisse perfectum, non solum in illa Legis Justitia, quam istis habuit similem, quam inter damna & stercorea deputat in comparatione Justitiæ eminentissime, quæ in Fide Christi est, verum etiam (Notate hoc Bellarmini defensores) in ipso quoque Evangelio, ubi & tanti Apostolatus meruit principatum, quod dicere non audeam, nisi ei non credere nefas ducerem. Et ubi sequentia adduxit Apostoli ex eodem loco verba, subjunxit, Ipse se confiteretur nondum accepisse, Justitiam videlicet ex operibus perfectam, nondum esse perfectum in plenitudine Justitiæ, quam adipisci dilexit in Christo, sed adhuc secundum intentionem sequi, & præterita obliviscens, in ea, quæ sunt ante, extendi, ut non verimus, etiam ad ipsum pertinere illud, quod ait alibi, & si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renovatur de die in diem; quamvis jam esset perfectus viator, & si nondum erat ipsius iimeris perfectione perventor. Denique tales vult secum in ipso cursu comites rapere, quibus continuo subjungit & dicit, Quot quot ergò perfecti, hoc sapiamus &c. Ignosce Lector prolixitati omnino necessariæ, ut hic etiam fraus Bellar. patefieret, ac ex integro textu mens August. cognosceretur. Essent quidem in his Augustini verbis aliqua porro observanda, sed quia directè ad præsens non pertinent Institutum, nunc quidem omittuntur. Hoc tantum noteretur, quod dum Bellarminus monet, Augustinum Justitiam Christianorum non solum non velle adpellari detrimenta vel stercorea, sed eminentissimam vocare Justitiam, & hic aliquod crimen falsi committere, & Patri augustissimo, quin imò simul Apostolo Divinitus illuminato peregrinam & alienam omnino adscribere sententiam, ut potè quorum uterque hoc sublime Elogium eminentis Justitiæ adscripsit non Justitiæ operum, de quâ præsens agit Quæstio, sed de Justitia, quæ est in Fide Christi, uti verba sonant expressissime. Cætera Augustini testimonia, quæ Bellar. ex opere contra duas Pelagianorum Epistolas, uti etiam de Gratia & libero Arbitrio lectori commendavit, sed absque capitis mentione, prolixius investigare & excutere non vacat, præsertim quia locus antecedens sancti Patris mentem circa Apostoli Sententiam ritè intelligendam sufficienter exhibuit; ex opere Sermonum verò de Verbis Apostoli secundum ordine testimonium, quod nomine Evangelicorum adduxit Bellarminus, satis doceat, quid de operum bonorum Merito statuerit Doctor augustus, nunquam à Paulo discedens, sed diligenter ejus semper vestigia premens.*

II. Cor. 4.

Ad

Ad hoc autem, sicuti ad reliqua Augustini testimonia, quibus Evangelici contra hæc Merita uruntur ac ostendunt, tum hic quoque inter testes Veritatis Evangelicæ adnumerandum, quia Bellarminus generale tantum reponit responsum, ac duo alia ex eodem Augustino loca opponit, præterquam quod illa itidem clarè mentem Evangelicorum exponant, si ea nimirum attendantur, quæ jam prolixè sunt observata, victas quasi manus præbet, non habens in promptu, quod contra veritatem omnino locum. Certè monitum illud generale, quo Augustinum dicit damnare tantum Merita, quæ sint *ex nobis sine DEI gratia*, per se cadit, si cogitur, quam sibi & aliis fidelibus adscripsit perfectionem, vel potius *imperfectiorem*, cui Merita propriè sic dicta a describere, præsertim quoad æternæ Beatitudinis impetrationem, quantæ sit Vanitatis & Superbiæ, nemo non videt. Et dum ad testimonium ex Epistola superius citata ibi simul prolixè explicatum, præter alia notat, Augustinum, cum dicit, *nobis non debere Vitam æternam ex Merito, sed gratis donari*, locutum esse de homine, *qualis sit sine DEI gratia, & qui solis viribus suis operetur*, sancto Doctore tam absurdam adtingit opinionem, quàm non poterat excogitari absurdior, quin imò absurdissimam, quasi Deus gratis donet Vitam æternam, qui sit extra Statum Gratiæ, ac sine Fide operum bonorum studio occupetur. Absurdum absurdorum absurdissimum!

CAPUT SEPTIMUM & seqq.

DE

Fiducia Meritorum & mercedis.

Quæ hætenus contra operum bonorum Merita ex Augustini Sententia uberius sunt adducta, insigniter per illam observationem possunt muniti, quam supra ex ipsomet Bellarmino notavimus, adpositissimè in rem nostram scribente, Augustinum *solere quemlibet actum bonum, ratione cuius aliud quid accipimus, Meritum adpellare*, illa præsertim commendatà Augustini Epistolâ, ex quâ hætenus Pauli quoque Mentem satis perspicuè didicimus, post etiam contra semetipsum monente, *Meritum adpellare Patres in Questione hæc quodlibet opus bonum, ratione cuius gratia vel auxilium homini datur*, laudato iterum Augustino & citato opere ejus contra duas Pelagianorum epistolas ad Bonifacium, undè itidem non pauca hætenus in gratiam Veritatis Evangelicæ testimonia hausimus & ad falsis adversariorum glossis vindicavimus. His ita præsuppositis & probè ponderatis facile nunc erit respondere ad ea, quæ idem Bellarminus porro ad fiduciam in Meritis ponendam & intuitam mercedis commendandum ex eodem Augustino adduxit, brevissimo Examine expedienda. Et quidem de *fiducia Meritorum* lubricè, imò etiam contradictoriè scribit, *præcipuam spem & fiduciam esse quidem in DEO ponendam, aliquam tamen in Meritis etiam poni posse, addita distinctione, aliud esse fiduciam nasci ex meritis, aliud fiduciam esse ponendam in Meritis. Possè enim fieri, ut quis exiguam ac nullam planè fiduciam in propriis constituat Meritis, eo, quod non certò sciat, an vera habeat Merita, & tamen veris magnisque Meritis abundet, & ex illis fiduciam in ipso erga DEUM maxima oriatur. Quomodo enim quæso fiduciam in homine ex Meritis posito, sed minimè concessio, quod sint, imò quod vera & magna sint, ad DEUM potèst oriri, si non certò sciat, quod habeat Merita, eaque vera? Tres item Propositiones, quibus suam complectitur Sententiam Bellarminus, ita sunt comparatæ, ut una tollat alteram, neque simul stare possint. Prima hæc est. *Fiducia Sanctorum, quam in Deo constituunt, non ex Fide solâ, sed ex bonis etiam nascitur Meritis, atque ideo summo Studio Merita sunt querenda, ut apud Deum habere possimus fiduciam.* Atque his verbis ipsissima exhibetur Sententia Papæorum, quam Bellarminus hic ivit defensum, partum ex scripturâ, partum ex Patribus, ex quorum numero Augustinus hæc scripsit: *Ille sperat, qui bonam gerit Conscientiam. Quem verò mala pungit Conscientia, retrahit se ex spe, & non sibi sperat, nisi damnationem. Vt ergò speret regnum, bonam habeat Conscientiam, credit & operetur.* Et alibi, *Quæ spes est, nisi de Conscientia aliqua bonitate?* Subjungit Bellarminus, obijciat fortè quis, quod his, quæ dicta sunt, repugnare videatur, quod Augustinus & ex eo Lombardus dicunt, *spem Charitate priorem esse, & posse sine eâ consistere, contra autem Charitatem sine spe esse non posse.* Nam si hæc vera sint, illi d verum esse non poterit, quod supra dictum est, *spem ex charitate & bonis operibus nasci.* Sed facilis est responso, inquit Bellarminus, nam spes oritur ex charitate, & ex ipsa spe oritur charitas & amor enim beatitudinis, ut rei nobis convenientis, omnem præcedit Spem.*

Præf. in Pf.
31.
Serm. 16.
de V. Ap.
Tr. 83. in
Joh.

Spem. *Non enim speratur, quod non amatur*, ut Augustinus docet in Enchiridio ad Laurentium. Itaque in homine nondum conciliato primus ad Salutem motus est Fidei, inde sequitur amor & desiderium Beatitudinis jam cognita per Fidem. Post amorem sive cupiditatem beatitudinis sequitur in homine spes consequenda ejusdem beatitudinis, sed ea spes non immediate, sed mediate respicit beatitudinem. Non enim, qui nondum cum Deo rediit in gratiam, nec ulla habet bona Merita, immediate potest sperare beatitudinem; illa enim non spes esset, sed praesumptio, ut Augustinus dicit in locis supra citatis, sed sperat, reconciliationem & bona merita per Dei misericordiam se habiturum, & per haec tandem perventurum ad beatitudinem. Post hanc spem, quam Theologi vocant informem, vera sequitur charitas & operatio bona; inde autem roboratur spes, & fiducia incipit appellari, quae respicit immediate beatitudinem. Haecenus prima Propositio, quae quia aliquando durior, ideo eam sequentibus emollire studuit, ex quibus secunda haec est: *In bonis Meritis, quae vera & salia esse compertum sit, aliqua collocari potest fiducia, modo caveatur superbia*. At qui possit cavere superbia, ubi praecedit fiducia? Ea nimirum est natura cordis humani, ut, si habeat in se, vel inveniat aliquid, in quo possit ponere fiduciam, difficillimum videatur, si non omnino impossibile, non simul extolli ac superbum esse. Sed quam inanis est fiducia, quam inutilis inde superbia, si non certo sciat homo, vera se merita habere, quod supra Bellarminus agnovit. Exuat igitur homo posita hac incertitudine fiduciam, & non erit super, cujus ratione superbiat, aut se erga Deum extollat. Verum non opus est hinc contra Bellarminum, quia ipse met *tertia* Propositione utramque antecedentium sibi contrarius repudiavit, Evangelicorum sententiam illustri testimonio confirmans, quae haec est: *Propter incertitudinem propriae justitiae & periculum inanis gloriae tutissimum est, fiduciam totam in sola Dei misericordia & benignitate reponere*. Equidem simplicioribus hac Propositione Bellarminum imponere, dura molliter enuntiantem, Hopsnerus noster observavit non male atque ostendit, alium in vocabulo *Misericordiae* sensum latere, quam putatur a plerisque Lectoribus: sed nihilo tamen minus nuper ex eodem peculiari Commentariolo vernaculo edito D. Sebastianus Schmidius, Argentinenfis Theologus ostendit, male agi cum Evangelicis, quod tantas a Patribus ob religionem cogantur sustinere persecutiones, cum tamen hoc ipsum professionis eorum publica sit fundamentum, quod Bellarminus hac Propositione inculcavit, si verba nimirum sumantur eo sensu, qui in hac quaestione primario respiciendus est, ac nisi ambiguitate Lectoris animus circumducatur, quod a Scriptore controvertiarum veritatis studiose jure meritoque debet esse quam maxime alienum. Singula certe in hac Propositione verba habent aliquid momenti, cujus respectu utraque Propositionum antecedentium videtur prudentibus suspecta. Nam si propria justitia est incerta, & nemo hominum certo scit, an vera habeat merita, qualis erit fiducia, quae incerto nittitur fundamento? Si praeterea, posito etiam, quamvis iterum non concessio, certa sit justitia hominis, & tamen fiducia, quae in ea ponitur, periculum post se trahit *inanis gloriae*, annon ad praecavendum hoc periculum, quod certo certius aeternam post se trahit damnationem, homo aeternae salutis cupidus talem fiduciam in prima quod ajunt herba tenetur suffocare? Et si insuper non modo tutius est, qui tamen comparativus sufficiens esse posset, ut in aliquam veniret considerationem, sed omnino tutissimum in superlativo gradu, qui altiore non habet, totam in sola Dei misericordia & benignitate fiduciam reponere, cur aegrius id fertur in Evangelicis, qui in negotio salutis aeternae non tutiorem modo, sed *tutissimam* ipsis fatentibus Antagonistis sectantur viam, & repudiato proprii ex operibus meriti respectu omnem in sola Dei misericordia ponunt fiduciam, utpote cui secundum Augustini observationem iterata repetitione hic dignissimam in justificatione & salvatione *initium, medium & finem* adscribunt mente gratam, nihil agnoscentes in se, propter quod inani gloria coram Deo se extollere ac superbire possint. Quia vero ad hujus Propositionis Expositionem illustrandam & confirmandam praeter aliquot scripturae dicta etiam aliqua Patrum testimonia, & nominatim Augustini adducit, placet illam huc adponere, quod etiam necessitas videtur requirere, ne cum larvis pugnemus, aut sententiam minus rite perceptam impugnemus. Ita autem Bellarminus: *Non ita Propositio est accipienda, quasi non sit homini totis viribus studendum operibus bonis, aut non sit in eis confidendum, quasi non vera sit justitia, aut judicium Dei sustinere non possint; sed hoc solum dicimus, tutius esse, meritorum jam partorum quodam modo*

de Justit.
p. 807.

Kkkkk

modo

modo oblivisci, & in solam DEI misericordiam respicere, tum, quia nemo absque revelatione certo potest scire, se vera habere merita, aut in eis ad finem usque perseveraturum, tum quia nihil est facilius in hoc tentationis loco, quam ex operum bonorum consideratione gigni *superbiam*. Atque sic, quod in ipsa propositione visus fuit Bellarminus dextrâ manu Evangelicis præbuisse, ne mutatus à se ipso videatur, qualem se in antecedentibus exhibuit propositionibus, aut in castra hostium se contulisse, sinistra iterum quoad partem potissimam eripuit, superlativum in *comparativum* mutans gradum, quod tamen ex antedictis adhuc esset tolerabile, nisi fiduciam in operibus fiduciam in solam DEI misericordiam contra tenorem tertiæ hujus propositionis primâ & secundâ adjunxisset, quæ tamen habere non potest locum, si *tutissimum* manet, totam in solâ Dei misericordia ponere fiduciam, dum si tuta præminis tutis apud prudentes merito valent, si comparativus insuper prævalet simpliciter positivo, multo magis & quam maxime id, quod ex judicio prudentum præ omnibus aliis videtur *tutissimum*, in re non nihili, non minoris, sed maximi ex omni parte momenti, eligendum est omnino præ his, quæ periculum aliquod ac inevitabile damnum post se trahunt. Nunc quale sit Augustini testimonium, quo propositionem hanc tertiâ ita perversè expositam confirmare nititur Bellarminus, videamus, ut ad quas pertineat partes sanctus Pater, constet. Adducitur illud ex opere contra

1. 10. c. 30. Cresconium verbis sequentibus: *Ad existimationem hominum magna testium, qui me noverunt, suppetit copia, ad DEI vero conspectum sola conscientia, quam contra vestras criminationes cum intrepidam geram, non me tamen sub oculis Omnipotentis audio justificare, magisque ab illo effluentem misericordia largitatem, quam summum iudicis examen expecto.* Hoc adduxit Bellarminus, quasi pro se.

Mirum verò, quod, cum alias & ex Scriptura & ex Patribus ea etiam soleat adducere, quæ Evangelicis ad suæ sententiæ confirmationem videntur interservire, atque ad ea pro viribus respondere, contra morem hic illud omiserit, quasi nihil vel in scripturâ, vel in Patribus legeretur, quod hanc meritorum fiduciam posset infirmare. Nos iterum ex instituto solliciti de Augustino sumus, ea visuri, quæ hanc meritorum fiduciam ab homine fideli procul abesse jubent. Is igitur in nunquam satis laudato opere de *Civitate DEI*, inter alia mentionem faciens Enosi, qui ex Setho

1. 15. c. 18. nepos erat Adami, de cujus tempore secundum versionem vulgatam legitur, quod *tunc ceptum fuerit invocari nomen Domini*, interpretationem Græcam, maxime tum in Ecclesia habitam secutus, scripsit de eo; *Hic speravit invocare Nomen Domini*, addito, hoc satis ostendi, quod non in seipso spem ponere debeat homo. Maledictus enim omnis, sicut alibi legitur, qui spem suam ponit in homine; ac per hoc, nec in se, ut sit civis alterius civitatis, &c. Ita in enarratione Psalmi post quadragesimum secundi vel secundum Ebræostertii, egregia habet contra operum fiduciam monita, hominem sic adlocutus: *Planè time, si iustum te dicis, si non habes illam ex alio Psalmo vocem, ne intres in iudicium cum servo tuo. Quare? Misericordia tua mihi opus est. Nam si iudicium exhibueris sine misericordia, quomodo? si iniquitates observaveris Domine, quis sustinebit? Ergo, si non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens, quia quicumque hic vivit, quantumlibet iuste vivat, ve illi, si cum illo in iudicium intraverit Deus! Noli ergo contendere iudicio, da operam esse iustum, & quantumcunque fueris, confitere te peccatorem; semper spera misericordiam, & in istâ humili confessione securus adloquere turbantem te & tumultuantem adversus te animam tuam: Ut quid tristis es anima mea, & ad quid conturbas me? Forte in te volebas sperare. Spera in Dominum, noli in te. Quid enim es in te, quid es dete? Ille sit finis in te, qui suscepit vulnera propter te.* Quot verba, tot fere sunt argumenta, eaque ponderosissima contra fiduciam Meritorum, quam qui vel in Davide, vel ad ejus mentem in Augustino fuisse putat, nã is sibi fingit somnia, aliter de hominibus iudicans, quam illi de semetipsis. Si liber meditationum agnosceret Augustinus, de quo tamen non plane nullæ sunt rationes dubitandi, posset is etiam suppeditare testimonium insigne, fiduciam Meritorum ex operibus annihilans. Quia verò aliquibus Patris Doctoribus non displicuit, cujus autoritate uterentur, neque nobis erit prohibitum ad hominem disputantibus, exinde aliquid in medium producere, ut ostendatur, autorem hujus libri, quem in scriptis Augustini versatissimum censent plerique, hanc Meritorum fiduciam non adprobasse, sed potius reprobasse, verbis sequentibus: *Omnis spes & totius fiducie certitudo mihi est in pretioso sanguine ejus, qui suffusus est propter nos, & propter nostram salutem. In ipso respiro, & in ipso confisus ad te pervenire*

venire desidero, non meam habens justitiam, sed eam, quæ est ex Filio tuo, &c. Non alia mente DEO se sistunt Evangelici, nec dubitant, quin hac fiduciali adprehensione Meriti ejus, qui solus potuit mereri, DEO placeant, qui humilibus gratiam promissit. Videant autem, quibus alia placet methodus, plenissimo nimirum Christi Merito sua etiam admiscere, id est, vesti novæ & perfectæ laciniam veterem à pallio mendici adsuere, ac fiduciam in eis ponere, quam accepti sint futuri DEO & meritissimo Salvatore Christo, qui sancto confirmavit juramento, se uti Nominis, ita etiam Meriti unice sufficientis gloriam nemini concessurum.

Neque vero hæc solum testimonia Augustinum exhibent testem & confessorem veritatis Evangelicæ, sed ea etiam, quibus cum Bellarminus ad suas partes trahere conatus est, partim ad primam, partim ad tertiam propositionem bene conceptam, sed pessimè explicatam. Ad primam quidem duplici usus testimonio, quorum tamen unus idem que sensus est. Præsertim è præfatione in Psalmum trigésimum & primum vel secundum Ebræos secundum ostendit discrimen inter conscientiam fidelium bonam & malam infidelium, & quâ ratione spes & fiducia nascatur ex illâ, desperatio autem ex hac, addita insuper cauta, cur Paulus in recensione virtutum Theologicarum posuerit spem in medio inter Fidem & Charitatem, quæ omnia & singula in antecedentibus & sequentibus sufficienter docent, quomodo citata à Bellarmino sancti Doctoris verba ritè sint capienda. Quæ antequam producantur, juvat in genere hic præmonere, quod Hülsemannus noster antehac contra Hagerum Lo. Disp. 1. jolitam in defensione doctrinæ Evangelicorum, ad oraculum de fiducia fidelium Apostoli Johannis, ex Ambrosio Catharino & Iohanne Fero observavit, posse solidam consolationem concipi ex bona conscientia peccati voluntariè non commissi, aut certè per pœnitentiam deleti, nempe, pro modulo aut qualitate hujus causæ, & quantum solet bona conscientia ad solidam conferre consolationem, quantum in se est. Fasemur utique, ita porro Doctor Ecclesiæ hujus seculi laudatissimus, nomine non suo, sed omnium verè Evangelicorum scribit, conscientiam bonam esse maximam justitiæ habitualis partem, ac per hoc infallibilem notam, quod sumus iustificati, juxta illud Apostoli: Iustificati per fidem, pacem habemus cum DEO, &c. Rom. 5. Sed negamus, conscientiam de nullo peccandi proposito aut impœnitentia illam esse justitiam, ob quam coram DEO & incondemnabiles reputamur; quia justitiam hanc oportet esse infinitam ob proportionem læsionis infinitam. Addit, est quidem conscientia bonæ objectum aut materia etiam justitia, sed inchoata tantum & imperfecta, quæ conscientiam non omninò tranquillat, nisi à posteriori, tanquam signum præcedentis peccatorum remissionis, quod Apostolus discretè falsus est, quando dixit; Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc sum iustificatus; innuens, oportere solidius esse fundamentum, ex quo hominis pendeat iustificatio, quàm hominis conscientiam, quæ etsi nonnunquam pura sit à proposito malo, à peccato tamen absolute nunquam est pura. Quapropter pro qualitate causationis suæ, nempe ut signum est, imo quatenus habitualement justitiam auget quoque & roborat, conscientia bona à Catholicis (Evangelicis) adseritur esse causa consolationis; verum propter imperfectionem nequit esse illa justitia, ob quam à peremptorio DEI judicio absolvimur, sed justitia & sanguis Jesu Christi id est, quod conscientias nostras ab hoc metu & impuritate illa, ob quam judicii metus nascitur, eo expurgat modo, quo sanguis hircorum purgabat levitas, nempe, non per infusionem habitus, sed per puritatis imputationem, quâ ratione in Epistola ad Ebræos declaratur, quanquam & sanctificationem adscribimus Christi sanguini, sed non hoc loco. Hæc observasse facillimum nunc erit, Augustini verba de bona & mala hominum conscientia ad liquidum deducere ac docere, nihil patrem augustum de eadem contra Evangelicos in gratiam fiduciæ ex aliquo operum Merito concipiendæ hic docuisse. Et ut verba ejus à Bellarmino citata eò melius intelligantur, placet aliqua ex antecedentibus & sequentibus in medium proferre. In antecedentibus hæc leguntur: Ipsa charitas bene operantis dat ei spem bonæ Conscientiæ; Spem enim gerit (forte, gignit) bona conscientia. Quomodo mala conscientia tota est in desperatione, sic bona conscientia tota in spe est, & erunt tria hæc, de quibus dixit Apostolus, fides, spes, charitas; & alio loco ipsa tria, sed pro spe bonam posuit conscientiam, scribens, Finis præcepti charitas est de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Atque post hæc sequuntur ea, quæ Bellarminus adduxit, nisi quod in ultima eorum parte aliquid omissum fuit

fuit minime omittendum. Ubi enim scripsit Augustinus, *Ut ergo speret regnum, bonam habeat conscientiam*, interseritur, *Et ut bonam habeat conscientiam, credat & operetur*, additur quoque, *quia quod creditur fidei est, quod operatur charitatis est*. Sequuntur hæc etiam. *Illo ergo loco à fide cepit Apostolus, alio ab ipsa charitate, modo nos à medio cepimus, ab ipsa conscientia & spe*. Qui vult, inquam, habere spem bonam, bonam habeat conscientiam. *A medio imus ad initium & finem, credat & operetur*. Egregia hæc sunt, quibus ordinem virtutum Christianarum ad mentem Apostoli explicavit, ostendens, quem respectum conscientia bona & inde concepta spes ad fidem & charitatem habeat, adeoque nec sine illa nec sine hac consideranda sit, præprimis quod fides necessario in hac serie primum occupet locum, spes verò & bona conscientia medium, ita ut, quamvis alio considerandi modo charitas præponatur, id tamen quoque fiat cum debito ad ipsam fidem respectu, spe utrobique in medio consistente, quæ observatio proximè in sequentibus inserviet.

Eadem ac iisdem ferè verbis scripsit Augustinus in opere Sermonum de verbis Apostoli, unde Bellarminus iterum aliqua excerpit, omittens potiora, quæ ad rem ipsam pertinent, hic omninò restituenda. Ita autem ibi inter plura sanctus Doctor, *incipit homo à fide, adde fidei spem*. Atque hic interseruntur, quæ Bellarmino sunt visa suæ parti inservire. Sequitur autem, *spei adde charitatem*. Et ubi hujus ordinis rationem ostendit, sequens monitum subjungit: *Vnusquisque ergo inspiciat se intus, adpendat se, probet se in omnibus factis suis, bonis operibus suis, que faciat cum charitate, non temporalem expectans retributionem, sed promissum DEI, faciem DEI*. Notanter dicit *promissum*, ut omne Meritum ex operibus, atque sic etiam fiducia, quam in illis vult poni Bellarminus, excludatur, atque solum super gratia promissionis, Merito Christi nixa, per fidem veram, spe non exclusâ, conscientia ex operibus charitatis testimonium fidei præbente, & spei incrementum dante, adprehensa. Quia insuper eundem harum virtutum ordinem laudato in *Iohannem* tractatu inculcavit Augustinus, quod negare etiam non potuit adactus vi veritatis apertissimæ Bellarminus, de eo tamen fuit sollicitus, qua ratione Augustinum opponeret Augustino, ex *Enchiridio ad Laurentium* quædam producens verba, quibus putat demonstrari posse, charitatem spe priorem esse ac eam antecedere. Id autem sicut certo quodam modo posset concedi, & cum priori ordine conciliari, ita notandum est, hæc in terminis apud Augustinum non legi, prout à Bellarmino sunt citata. Quæ ibi leguntur, hæc sunt: *Qui rectè amat, procul dubio rectè credit aut sperat; qui verò non amat, inaniter credit, etiamsi vera sunt, que credit, & inaniter sperat, etiamsi ad veram doceantur pertinere felicitatem, que sperat, nisi & hoc credat ac speret, quod sibi petenti possit donari ut amet. Quamvis enim sperare sine amore non possit, fieri tamen potest, ut illud non amet, sine quo ad illud, quod sperat, non potest pervenire, tanquam si vitam speret æternam, quamvis non habeat, & non amet justitiam, sine qua nemo pervenit ad illam. Ipsa autem est fides Christi, quam commendat Apostolus, que per dilectionem operatur, & quod in dilectione nondum habet, petit ut accipiat, querit ut inveniat, pulsat ut aperiat. Apertissimè justitiam, sine quâ nemo pervenit ad vitam æternam, nominat Pater Augustus fidem Christi, quæ per dilectionem operatur, non ipsa charitatis opera & concepta exinde merita, in quibus justitiam, & ex ea fiduciam poni jubent Papæ. Etsi verò videatur certo quodam respectu charitatem spei præponere, præter id tamen, quod ipse Bellarminus hunc amorem non refert ad ea charitatis opera, quibus homo justificatus fidem suam erga Deum & proximum declarat, *verum ad desiderium beatitudinis jam cognitæ per fidem*, de quo hic non agitur; ex supra non semel dictis repetendum est, quod sicuti spes & charitas sunt & dicuntur fidei filia, eo modo ut simul etiam sint & dicantur ejus comites & pedisequæ, ita spes etiam dicatur necessario adjunctam sibi habere charitatem, quia propriè loquendo quod speramus & expectamus, non possumus non amare, Amore tamen præcipuo ad eum, & propter eum ad proximum quoque derivato, à quo futura sperantur & expectantur, utpotè & promissa & singulari merito parta ac impetrata. Testimonium denique, quod ad tertiam Propositionem ex opere ad *Cresconium* laudavit Bellarminus, præterquam quod illud non decem, sed quatuor tantum libros habet, inque tertio legitur, ad præsens institutum impertinens est planè, utpote non de conscientia statu ad Deum, sed erga hominem agens, uti verba satis clarè docent, nobis autem non de hoc, sed illo jam sollicitis.*

Ut autem de altera etiam quaestione, quæ *intuitu mercedis*, adeoque operum bonorum Merita ad eam directa commendat, breviter aliquid addamus, notari debet, Evangelicos duce scriptura, & prævio quoque Augustino non negare, quod ex supradictis constat, Deum fidelibus vitam æternam sub Elogio mercedis promittere, sed talis, quæ non merita ex parte hominum respiciat, verum ex fonte solius gratiæ & meriti Christi proveniat; neque etiam inficias ire, quod ipsa promissiones divinæ animos fidelium excitare possint, imò debeant etiam ad fidem per opera charitatis pro viribus demonstrandam, ita ut homo iustificatus in ipso operum bonorum cursu respectum habeat ad scopum à DEO præfixum, tanquam mercedem, sed omni ex parte gratuitam. Verum hoc est, quod in doctrina Patrum concoquere nullatenus possunt, quando audiunt & legunt, hominem Christianum ideo etiam posse bona facere opera, ut per ea tanquam aliquod Meritum, in quo fiducia sit ponenda, vitam impetrent æternam, quæ tanquam merces debita sub intuitu & respectu operantis cadat, quod antecedens etiam docuit controversia. Et quamvis Bellarminus partim scripturæ dictis, partim testimoniis Ecclesiæ Doctorum, atque sic Augustini etiam, hunc errorem suum incrustare satagit, nihil tamen effecit, quod ii dudum ostenderunt, qui totum systema controversiarum anatomiz subjecerunt, nobis ad Augustinum tantummodo hic quoque respicientibus, ex cuius Commentario in Psalmum centesimum & vigesimum hæc habet: *Quid est, Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua? Id est: Quando facis bonum opus, fac propter vitam æternam. Nam si bonum opus in terra feceris propterea, ut terrena tibi abundent, scit sinistra tua, quid faciat dextera tua; misisti dexteram sinistra. Noli facere, nisi propter vitam æternam; ideo fac, & secutus facies, hoc enim mandavit Deus.* Post inter objectiones, quas in contrarium dicit opponi, quartam hanc recenlet, *Quod servile ac sordidum videatur operari propter Mercedem*; in responsione autem ad eam præter alia observat, Sanctos, cum detestantur amorem mercenarium, semper loqui de amore *commodorum temporalium*, citato Augustini tractatu in Johannem post Quadragesimum sexto. Sed utrobique iterum & utriusque testimonii, ex Augustino adductione & citatione à scopo abludit Bellarminus, atque sic ex more nihil agit. In primo namque Pater sanctus opponit Mercedem temporariam & æternam, hanc non illam in exercitiis Christianismi & pietatis stadio respici debere docens, contra bonorum temporalium nimios æstimatores ac eos, qui solum terrestribus inhiant, cœlestium obliti, quod ipse tenor verborum indicat, quæ Bellarminus idonea iudicavit, ut lectori commendaret, quibus si antecedentia & sequentia jungantur, rem ipsam non parum illustrabunt, quam ibi tractavit. At nobis hic alius est controversiæ status, videlicet non scopum à DEO præfixum, id est, vitam æternam, & bona in eadem gratiosè & liberaliter promissa in oppositione ad bona hujus vitæ temporalis, sed sub ratione Mercedis propriè sic dictæ, ac bona opera tanquam media & Merita, per quæ illuc perveniatur, considerantibus; de quo nihil Augustino tum venit in mentem vel pennam, quantum ex citatis constat verbis. Verum & alter è Commentario in Johannem locus huc minime quadrat, ut potè ad mentem Christi *Mercenarium* à bono Pastore distinguens, hoc Christi & ovium, illo autem propriæ utilitatis & commodi temporalis rationem habente, quæ itidem hujus loci non sunt, ubi de *intuitu Mercedis æternæ*, quam quisque sibi ponit ob oculos ratione operum bonorum & inde provenientis Meriti disputatur, Evangelicis Meritum solius Christi & vitam æternam sub elogio Mercedis gratuitæ in cursu Christianismi intuentibus. Illustrationis ergo, & si ad alia liceret excursus facere, posset adduci sapientis quondam inter Judæorum Doctores *Antigoni* monitum ad discipulos, *Nescitis tanquam servi Domino ministrantes propter munus, ut accipiatis Mercedem; nisi id pessime intellectum præbuisset occasionem errori Saducæorum* in sacris damnato de negatis bonorum præmiis & malorum pœnis post hanc vitam, cui non dissimilis fuit error *Epicuri* & sequacium de Mortalitate animæ, de quorum utroque eruditiores non pauca habent notatu dignissima, verum huc non pertinentia. Atque sic hæc actum est ex Augustino de nullitate Meriti operum bonorum, & inani eorundem fiducia, ut & intuitu Mercedis exinde profecto, ostensumque luculenter, Doctorem sanctum & hic stare à partibus Evangelicorum; in solo Christi Merito fiduciam ponentium, Deique gloriam in omni actione sua respicientium, non *maior* modo, sed omnem & in su-

perlativo gradu *maximam*; qui inter ea certi sunt, etiamsi suis operibus, utpote femper imperfectis nihil apud Deum mereri possunt, cujus respectu Deus ipsis sit debitor, & quod jure ab ipso liceat postulare, tamen dum fidem operibus charitatis erga Deum & proximum non mortuam vel hypocriticam, sed vivam & sinceram esse pro viribus auxilio inhabitantis Sancti Spiritus ostendunt, sperant & expectant à DEO promittente æternam beatitudinem Christi solius merito partam, & magis atque magis in cursu bonorum operum progredi student, donec omni imperfectione finita eum facie ad faciem intuebuntur, qui est omnia in omnibus. Cætera, quæ Bellarminus porro habet de requisitis & conditionibus Meriti, nominatim de *libertate Arbitrii* ad id necessaria, de statu *adoptionis*, promissione DEI, *charitate* tanquam fonte bonorum operum, distinctione item meriti *ex congruo & ex condigno*, atque hoc tam ratione pacti, quàm ratione operum ipsorum, divina etiam liberalitate in remunerandis operibus bonis *supra condignum*, & quæ porro his adnectuntur, quia non Evangelicis primariò sunt opposita, utur non rarò censuram ex Augustino mereantur, sed ipsi fratres Cadmæi inter semetiplos variè discutunt, ac Bellarminus in primis contra *Michaelem Bajum*, *Guilielmum Altsiodorensem*, *Durandum*, *Vegam*, aliosque prolixius disputat, lector quoque judicio non planè nullo præditus ex antecedentium controversiarum examine non adeò difficulter possit observare, quorsum Augustini sententia propendat, ad finem operis properantes, nunc quidem innocenti prætermittimus silentio, respicientes sequentia de bonis operibus in particulari.

CONTROVERSIÆ PRINCIPALIS TERTIÆ & ult.

DE BONIS OPERIBUS IN PARTICULARI LIBRI SECUNDI CAPUT SECUNDUM & seqq.

DE JEJUNIO,

Prætermittitur non immeritò liber primus de *Oratione*, utpote in quo non adeò multa occurrunt, quæ controversa possunt videri, iis tantum exceptis, quæ *horarum canonicarum* attinent antiquitatem, & in capite post decimum tertio leguntur, in quo tamen non nisi paucissima ex Augustini sermone quodam de Tempore verba exhibentur, de quibus autem, quia ad tempus quadragesimale pertinent, in præsentis quæstione de *jejunio* agitur. Cæterum ne horæ canonicæ à nobis omninò videantur damnatæ silentio, sufficiat lectori indicasse, actum de iis esse, utur breviter, in *Vindiciis Anti-Thomisticis*, ex quibus potest constare, eas hodie defendi debere, non tam contra hæreticos, quos communiter vocant, quàm quos sub finem antecedentis controversiæ dixi, fratres Cadmæos, qui, uti in cæteris quæstionibus non paucis, ita in hac etiam non desunt, negotium canonicis regularibus facientes, ne officium hoc cum beneficio amittant, sed utrumque conservetur in integro atque salvum. Producti sunt ibi *Hurtadus* & *Sinnichius*, contra *Bonartium* & *Caramuelem* hoc negotium seriò urgentes, atque horarum canonicarum conservationi omnibus modis incumbentes. Idem præter illos egit *Bonetus*, ordinis Prædicatorum Scriptor hodie celeberrimus, qui tertio Clyperi *Theologiæ Thomisticæ*, contra novos ejus impugnatores tomo peculiarem inseruit de *Conscientia probabilis*, vel opinionum à non paucis receptarum *probabilitate* vel *improbabilitate* dissertationem, inque ea præter alia dicti *Caramuelis* sententiam, quam in *praxi* *valde periculosum* censet, prolixo & rigoroso exposuit examini. Præprimis autem severiori stylo contra hos horarum canonicarum hostes nuper invectus est Cardinalis *Bona*, sub initium operis de *Psalmodia* mentionem faciens quorundam *Anonymorum*, de quibus scribit, quòd *ementito Theologorum nomine, ut facilius deciperent simplices, ausu fuerint publicam horarum canonicarum recitationem irridere & calumniari, agentes supervacua esse tot officia, ad honestam dumtaxat religionum, otio alioquin & inertia languentium, occupationem* (potuissent addere sustentationem) *ad inventa, cum in Ecclesiæ utilitatem, in studia literarum, in præstantissima charitatis opera diu noctuque incumbentibus non opus sit tantu & Psalmodia; post censuram latis acrem addens, electarios tant à inemperie Ecclesiasticum irridere cantum non miror, solenne illis est omnem pietatis speciem* (verè speciem, eamque satis speciosam) *omnemque religionis Majestatem* (pompam scribere debuit externam) *evertere. Actiniter Cathol-*

§. 79. &
seqq.